herpy

LEGWANY

Legwan czarny

Ctenosaura similis

Ctenosaura similis to największy gatunek w rodzaju *Ctenosaura*: masywny, szybki i aktywny za dnia legwan z Meksyku i Ameryki Środkowej, z ogonem opasanym pierścieniami ostrych łusek i grzebieniem wzdłuż grzbietu. Dorasta do 130 cm, jako dorosły jest głównie roślinożerny i rzadko staje się oswojony. Wymaga bardzo dużego terrarium, silnego ogrzewania i UVB, a może żyć ponad 20 lat.

Rodzina: Iguanidae Nazwa angielska: Black Spiny-tailed Iguana Dawna nazwa: *Ctenosaura completa; Iguana similis*

NAJWAŻNIEJSZE FAKTY

ZWIERZĘ

Wielkość dorosłego osobnika	**80-130 cm** długość całkowita z ogonem
Długość życia	**15-25 lat**
Aktywność	**Za dnia**
Tryb życia	**Nadrzewny, skalny i naziemny**
Środowisko	**Sawanna, suchy las i tereny skaliste**
Trudność	**Doświadczony**

HODOWLA

Min. terrarium	**200 × 150 × 130 cm** D × S × W dla 2 dorosłych osobników
Temperatura w dzień	**28-33 °C**
Miejsce wygrzewania	**40-45 °C**
Temperatura w nocy	**18-24 °C**
Wilgotność	**50-80%**
Woda	**Miska z wodą**
UVB	**Niezbędne** Strefa Fergusona 3
Pokarm	**Owady, owoce i rośliny**
Utrzymanie	**Pojedynczo, w parach lub jeden samiec z kilkoma samicami**

ROZMNAŻANIE

Rozmnażanie	**Jajorodny**
Dojrzałość płciowa	**21-48 miesięcy**
Wielkość zniesienia	**12-88 jaj**
Zniesienia w roku	**1**
Inkubacja	**90-120 dni** przy 28-30 °C

OCHRONA I FORMALNOŚCI

CITES	**Załącznik II**
Załącznik unijny	**Załącznik B**
IUCN	**Najmniejszej troski (LC)**

O gatunku

Ctenosaura similis to duży, ciężki legwan o mocnych nogach i ogonie opasanym rzędami ostrych, kilowatych łusek. Nazwa rodzajowa *Ctenosaura* pochodzi od greckich słów oznaczających grzebień i jaszczurkę i nawiązuje do przypominających grzebień kolców na grzbiecie i ogonie. Wzdłuż grzbietu biegnie grzebień z długich kolców, najwyższy u samca. Nazwa gatunkowa *similis* to po łacinie "podobny".

Samiec osiąga do 130 cm długości całkowitej, samica 80-100 cm. Ubarwienie podstawowe dorosłych zwierząt jest jasnoszare lub jasnobrązowe do niemal czarnego, z 4-12 wyraźnymi ciemnymi pasami w poprzek grzbietu. Barwa jest bardzo zmienna, także w obrębie jednej populacji, a zwierzę jaśnieje po wygrzaniu się w słońcu. W okresie rozrodu samiec ma pomarańczową

głowę i szyję z niebieskimi i brzoskwiniowymi odcieniami na policzkach. Młode są zielone z brązowym rysunkiem, a w ciągu pierwszych lat stają się jasnobrązowe, później szare. Samiec ma wyższy grzebień, większe pory udowe (do około 2,5 mm średnicy, u samicy rzadko ponad 1 mm) i widoczne zgrubienie u nasady ogona, gdzie leżą hemipenisy.

Gatunek jest szybki i potrafi biegać na tylnych nogach. Należy do legwanów, które w terrarium zachowują się najbardziej jak dzikie zwierzęta: większość jest płochliwa lub agresywna, zwłaszcza dorosłe osobniki nieprzyzwyczajone do ludzi. Młode można z cierpliwością i codziennym spokojem wokół terrarium przyzwyczaić do człowieka, ale tylko nieliczne stają się na tyle oswojone, by można je było wyjmować. Przyparty do muru uderza ogonem i gryzie, a kolce i pazury mogą zadać głębokie rany. Jest znacznie trudniejszy w obejściu niż *Iguana iguana*, choć zbliża się do niego rozmiarami.

Gatunek opisał John Edward Gray w 1831 roku. Wyróżnia się dwa podgatunki, *C. s. similis* i *C. s. multipunctata* z kolumbijskich wysp Providencia i San Andrés, ale podział ten nie jest ostateczny. W naturze gatunek krzyżuje się z *Ctenosaura bakeri*, dlatego zwierzęta przeznaczone do rozrodu muszą być pewnie oznaczone.

Występowanie i środowisko

Ctenosaura similis występuje od Przesmyku Tehuantepec w południowym Meksyku na południe przez Amerykę Środkową aż po Panamę, od poziomu morza do około 1300 m n.p.m., ale nie na wyżynach śródlądowych. Po stronie atlantyckiej zasięg jest rozproszony: Tabasco, północne Chiapas, Półwysep Jukatan, większa część Belize, Gwatemala i północne wybrzeże Hondurasu, często wzdłuż dolin rzecznych w głąb lądu, oraz jedynie pojedyncze stwierdzenia w Nikaragui, Kostaryce i Panamie. Po stronie pacyficznej zasięg jest ciągły od południowo-wschodniej Oaxaki i Chiapas przez Gwatemalę, Salwador, Honduras, Nikaraguę i Kostarykę aż po Półwysep Azuero w Panamie.

Gatunek występuje też na wielu wyspach u wybrzeży, m.in. na Cozumel i Isla Mujeres, Utili, Roatán i Guanaji, Wyspach Kukurydzianych, Coibie oraz kolumbijskich wyspach Providencia i San Andrés. Na niektórych wyspach nie wiadomo, czy jest rodzimy, czy zawleczony. Został introdukowany i ma stałe populacje w południowej Florydzie, na kilku wyspach Bahamów i w Wenezueli.

> **Naturalny zasięg:** Meksyk, Belize, Gwatemala, Salwador, Honduras, Nikaragua, Kostaryka i Panama.

ŚRODOWISKO

Gatunek żyje w suchym, otwartym terenie: na skalistych zboczach i kamiennych murkach, w ruinach, zaroślach i na otwartych skrajach lasu z dużymi drzewami. Dobrze kopie i zamieszkuje szczeliny między kamieniami, nory w ziemi i dziuple, a do swojego miejsca wygrzewania sprawnie wspina się po gałęziach i blokach skalnych.

Zwierzęta są aktywne za dnia i długo się wygrzewają; temperatura ciała aktywnych osobników w naturze wynosi około 36-37 °C. Żyją w koloniach z dominującym samcem, podczas gdy pozostałe samce mają własne mniejsze terytoria. Samce bronią terytorium kiwaniem głową, nadymaniem ciała, otwieraniem pyska, smaganiem ogonem i walką. Na tym obszarze występuje wyraźna pora deszczowa, a gody przypadają na początek pory suchej. Samice gromadzą się na wspólnych miejscach lęgowych i wykopują gniazdo, często na głębokości około pół metra.

Hodowla

TERRARIUM

Para dorosłych zwierząt potrzebuje terrarium o wymiarach co najmniej 200 × 150 × 130 cm (długość × szerokość × wysokość). W praktyce oznacza to terrarium budowane na zamówienie lub mały pokój. Młode (około 60 × 40 × 60 cm na trzy-cztery osobniki) rosną szybko i w ciągu dwóch-trzech lat mogą osiągnąć metr, dlatego docelowy rozmiar trzeba zaplanować od początku. Terrarium powinno otwierać się z boku, nie tylko od góry: młode legwany instynktownie boją się wszystkiego, co nadchodzi z góry, bo z tej strony atakują ptaki drapieżne.

Gatunek jest terytorialny. Urządź więc terrarium z przesłonami wzrokowymi i wieloma kryjówkami z bloków skalnych, korzeni, rur korkowych lub czarnych, karbowanych rur drenarskich. Rury drenarskie chętnie służą jako kryjówki, a zwierzę można przenieść w rurze, nie narażając się na ugryzienie. Zapewnij każdemu zwierzęciu własne miejsca wygrzewania oraz własne miski na pokarm i wodę, aby mogły się nawzajem unikać. Stwórz kilka poziomów ze stabilnych gałęzi i kawałków skał, które wytrzymają ciężkie zwierzę, i wszystko zamocuj, żeby się nie przewróciło.

Jako podłoże sprawdzi się mieszanka sterylizowanej ziemi, piasku i zrębków cyprysowych albo sztuczna trawa w luźnych matach, które łatwo wyjąć i wyprać. Unikaj trocin, granulatu kukurydzianego i gazet: trociny mogą zostać połknięte i spowodować groźne dla życia zatwardzenie. Żywe rośliny szybko zostają zjedzone lub zdeptane, więc używaj wytrzymałych sztucznych roślin albo trzymaj żywe rośliny poza zasięgiem. Codziennie usuwaj odchody i resztki pokarmu. Kał jest mały, twardy i suchy, a luźny kał wskazuje na niewłaściwą dietę lub niewłaściwą temperaturę. Czyść środkami na bazie nadtlenku wodoru lub alkoholu, nigdy fenolami.

TEMPERATURA

Temperatura powietrza w terrarium powinna wynosić 28-33 °C w dzień i 18-24 °C w nocy. Miejsce wygrzewania powinno w centrum osiągać 40-45 °C, z równomiernym spadkiem w kierunku temperatury powietrza, tak aby zwierzę samo mogło wybrać potrzebną mu temperaturę. Im łagodniejszy spadek, tym lepiej. Używaj jednej lub kilku lamp albo promienników ceramicznych, dostosuj wysokość i moc lamp do temperatury i zawsze montuj osłonę, aby zwierzę nie mogło dotknąć żarówki. Mierz temperaturę na miejscu wygrzewania i na dnie cyfrowymi termometrami.

Legwany muszą być ciepłe, aby trawić pokarm, więc zbyt niska temperatura obniża wartość nawet dobrej diety. Latem może być konieczne zmniejszenie mocy lamp lub lepsza wentylacja, jeśli terrarium się przegrzewa. Jeśli zwierzę może przy słonecznej pogodzie przebywać na zewnątrz, w dużej, bezpiecznej klatce z cieniem, to duża korzyść.

WILGOTNOŚĆ I WODA

Wilgotność względna powinna wynosić około 50-60 % w dzień i 70-80 % w nocy. Wartości te dotyczą całego rodzaju. Siedlisko jest suche w porze suchej, ale w porze deszczowej otrzymuje dużo opadów, a wilgotność w terrarium powinna podążać za tym rytmem. W okresie odpowiadającym porze deszczowej (od maja do listopada) zraszaj całe terrarium dokładnie co najmniej raz dziennie; w porze suchej wystarczą dwa-trzy razy w miesiącu. Jeśli powietrze jest zbyt suche, duży pojemnik z wodą może podnieść wilgotność przez parowanie. Wszystkie materiały muszą znosić zraszanie, a elementy elektryczne muszą być umieszczone tam, gdzie woda nie dociera.

Dorosłe zwierzę pokrywa większość zapotrzebowania na wodę z pokarmu, ale zawsze musi stać duża, stabilna miska ze świeżą wodą, czyszczona codziennie. Zupełnie nieruchoma woda nie zawsze zostaje zauważona; lekki ruch wody, np. od topniejących kostek lodu, może skłonić zwierzę do picia. Młode mają znacznie większe zapotrzebowanie na płyny niż dorosłe i powinny mieć miskę o średnicy 10-15 cm z wodą o temperaturze 25-30 °C, wymienianą codziennie.

Czytaj więcej: Wilgotność, zraszanie i wentylacja

OŚWIETLENIE I UVB

Gatunek jest aktywny za dnia i wymaga zarówno silnego światła, ciepła, jak i UVB. UVB jest niezbędne do syntezy witaminy D3, a tym samym dla gospodarki wapniowej i rozrodu, a legwany potrzebują więcej UVB niż większość innych gadów. Użyj źródła UVB dla strefy Fergusona 3, np. mocnej świetlówki UVB lub lampy rtęciowej nad miejscem wygrzewania, tak aby zwierzę podczas wygrzewania otrzymywało indeks UV około 4-6. Właściwa odległość zależy od typu lampy i najlepiej sprawdzić ją miernikiem UV. Wymieniaj lampy zgodnie z zaleceniami producenta, bo emisja UV z czasem spada.

Włączaj światło na 10-12 godzin dziennie, sterowane wyłącznikiem czasowym, i najlepiej dopasuj długość dnia do pory roku. Żadne sztuczne światło nie zastąpi słońca, ale szkło i większość tworzyw sztucznych nie przepuszcza UV, więc użyj materiału przepuszczającego UV albo wystaw zwierzę na zewnątrz w bezpiecznej klatce.

Czytaj więcej: Światło i UVB Czytaj więcej: Wapń, witaminy i suplementy

ŻYWIENIE

Dorosłe zwierzęta jedzą głównie rośliny. Podawaj codziennie urozmaiconą, drobno posiekaną i dobrze wymieszaną sałatkę z zieleniny liściastej (mniszek, koniczyna, liście morwy i maliny latem, poza sezonem gorczyca sarepska, endywia i cykoria), warzyw (bataty, cukinia, zielona fasolka), kwiatów (mniszek, hibiskus) i odrobiny owoców, takich jak jabłko, gruszka, melon i jagody. Kolory czerwony i żółty przyciągają zwierzęta, więc kwiaty hibiskusa, tarta marchew, pomidor i truskawki mogą zachęcić niejadka do jedzenia. Szpinak, rabarbar i szczaw zawierają szczawiany, a kapusta zawiera substancje hamujące pracę tarczycy, dlatego podaje się je tylko w bardzo małych ilościach. Pokarm musi być umyty i wolny od środków ochrony roślin.

Młode jedzą głównie owady: u młodych o długości ciała około 10 cm (od pyska do kloaki) owady stanowią 40-80 % pokarmu. Podawaj im codziennie larwy barciaka i małe świerszcze razem z drobno posiekanymi warzywami. W miarę wzrostu zwierzęcia udział pokarmu roślinnego powinien rosnąć. Dorosłe otrzymują pokarm zwierzęcy (świerszcze, szarańcze, larwy barciaka, mączniki, drewnojady, karaczany) 1-3 razy w tygodniu, a owady oprósza się wapniem. Wapń

podaje się codziennie w pokarmie, natomiast suplementy witaminowe w małych, odmierzonych dawkach, ponieważ szczególnie witaminy A i D łatwo przedawkować. Codziennie usuwaj resztki pokarmu. Ustaw miskę z pokarmem wysoko, jeśli zwierzę niechętnie schodzi na dno.

Szybko rosnące młode, które otrzymują za mało wapnia i UVB, szybko zapadają na chorobę kości, więc na suplementach i oświetleniu nie wolno oszczędzać.

Czytaj więcej: Zwierzęta karmowe: utrzymanie i hodowla

ZACHOWANIE I OBCHODZENIE SIĘ ZE ZWIERZĘCIEM

Ctenosaura similis jest płochliwy i broni się, a tylko nieliczne osobniki stają się na tyle oswojone, by można je było wyjmować z terrarium. Szansa jest największa w przypadku młodych zwierząt z hodowli; osobniki odłowione z natury są zestresowane, często zarażone pasożytami i pozostają dzikie. Ustaw terrarium na wysokości oczu i daj nowemu zwierzęciu po kwarantannie dwa-trzy tygodnie spokoju, zanim przeniesiesz je w miejsce z większym ruchem. Potem siadaj codziennie przy terrarium, nie dotykając zwierzęcia, i pozwól mu się do siebie przyzwyczaić. Jeśli trzeba zwierzę złapać, użyj ręcznika lub rury drenarskiej, aby uzyskać pewny chwyt bez ściskania, i noś grube rękawice.

Gatunek jest terytorialny. Dorosłych samców nie można trzymać razem, ponieważ wzajemnie się ranią. Samca można trzymać z jedną lub dwiema samicami, ale nawet samice czasem się gryzą, a zwierzęta wielokrotnie przeganiane od pokarmu i miejsca wygrzewania trzeba rozdzielić. Młode są szczególnie zaczepne i nigdy nie mogą przebywać z dorosłymi, które mogą je zjeść. Nie trzymaj tego gatunku z żółwiami, ponieważ często przenoszą one ameby, trudne do leczenia u roślinożernych jaszczurek. Miej w gotowości dodatkowe terrarium.

Codzienna opieka nad samcem i jedną-dwiema samicami zajmuje co najmniej 30-60 minut. Nowe zwierzęta muszą przejść kwarantannę i wizytę u weterynarza z badaniem kału i krwi, zanim trafią do innych zwierząt.

Czytaj więcej: Kwarantanna i higiena Czytaj więcej: Zakup zwierząt: odchów, odłów i transport

Rozmnażanie

DOJRZAŁOŚĆ PŁCIOWA I OKREŚLANIE PŁCI

Płeć dorosłych zwierząt rozpoznaje się po grzebieniu, który jest najwyższy u samca, po zgrubieniu pod nasadą ogona oraz po porach udowych, wyraźnie większych u samca (do około 2,5 mm) niż u samicy (rzadko ponad 1 mm). U bardzo młodych zwierząt płeć trudno określić. Zwierzęta osiągają dojrzałość płciową po 2-4 latach.

Do rozrodu przeznaczaj tylko zwierzęta w pełni wyrośnięte, w dobrej kondycji i pewnie oznaczone co do gatunku. *Ctenosaura similis* może krzyżować się z bliskimi krewnymi, a mieszańce nieoznaczone jako hybrydy zanieczyszczają populację zwierząt hodowlanych.

GODY I KOPULACJA

W naturze gody odbywają się na początku pory suchej. Samiec zaleca się niskim kiwaniem głową i liże samicę językiem, a jego głowa i szyja przybierają barwy godowe. Samica niegotowa do kopulacji odrzuca samca i może zareagować gwałtownie. Łącz zwierzęta pod nadzorem i bądź gotów je rozdzielić. Stały roczny rytm długości dnia i temperatury oraz odpowiednia ilość UVB pomagają zwierzętom osiągnąć kondycję rozrodczą.

SKŁADANIE JAJ I ZNIESIENIA

Osiem-dziesięć tygodni po kopulacji samica wykopuje gniazdo w piasku, często na wspólnym miejscu lęgowym, i składa jaja. Zniesienie jest duże i rośnie wraz z wielkością samicy: zwykle 20-45 jaj, a duże samice mogą złożyć do 88. Samica przez pewien czas broni gniazda. Terrarium musi mieć duży obszar z głębokim, lekko wilgotnym podłożem piaszczystym lub dużą skrzynkę lęgową; w naturze gniazdo znajduje się na głębokości około pół metra. Bez odpowiedniego miejsca do złożenia jaj samica może je zatrzymać, co zagraża jej życiu. Po złożeniu jaj zapewnij samicy świeżą wodę i obfity pokarm.

INKUBACJA

Jaja ostrożnie wyjmuje się i układa na lekko wilgotnym wermikulicie lub perlicie w zamkniętym pojemniku, tak aby się nie stykały, tą samą stroną do góry, jak leżały. Temperatura inkubacji nie jest udokumentowana dla tego gatunku; 28-30 °C zapożyczono od *Iguana iguana*, ale podłoże powinno być bardziej suche niż w jego przypadku. Lepiej zbyt sucho niż zbyt mokro. Niezapłodnione jaja są miękkie i przebarwione i należy je usunąć.

Wyklucie następuje po 90-120 dniach, a młode mają 15-18 cm długości.

Czytaj więcej: Inkubacja jaj

ODCHÓW MŁODYCH

Młode są zielone z brązowym rysunkiem i najlepiej radzą sobie w grupach po trzy-cztery osobniki w terrarium o wymiarach około 60 × 40 × 60 cm z gałęziami, rośliną, małymi korzeniami, kilkoma rurami z korka lub plastiku, miską z wodą o średnicy 10-15 cm, źródłem ciepła i świetlówką UVB. Regularnie zraszaj. Oddzielaj osobniki, jeśli niektóre są przeganiane od pokarmu i miejsca wygrzewania. Podawaj codziennie larwy barciaka i małe świerszcze oprószone wapniem oraz drobno posiekane warzywa. Młode rosną szybko i po kilku miesiącach wymagają większych terrariów; metr długości po dwóch-trzech latach nie jest niczym niezwykłym.

Zdrowie i częste błędy

Choroby wynikają najczęściej z błędów w ogrzewaniu, UVB i żywieniu. Najczęstsze problemy to:

- Choroba kości (krzywica i włóknista osteodystrofia) u szybko rosnących młodych otrzymujących za mało wapnia i UVB.
- Zatwardzenie spowodowane połkniętymi trocinami lub innymi materiałami.
- Pasożyty jelitowe, zwłaszcza u osobników odłowionych z natury; badanie kału należy do pierwszej wizyty u weterynarza.
- Przedawkowanie witamin A i D.
- Oparzenia od lamp grzewczych bez osłony.
- Rany po ugryzieniach i urazy ogona u zwierząt, których nie można trzymać razem.
- Problemy ze złożeniem jaj, jeśli samica nie ma odpowiedniego miejsca lęgowego.

Zdrowe zwierzę jest żywe i ciekawskie, na przemian je, patroluje i wygrzewa się. Chore zwierzę ma zapadnięte oczy, widoczne kości miednicy oraz chude nogi i ogon, leży ospale na dnie i nie reaguje na otoczenie. Zwierzę długo ukrywa chorobę, więc znajdź weterynarza z doświadczeniem w leczeniu gadów, zanim będzie potrzebny. Luźny kał u zwierzęcia, które wcześniej miało suche odchody, świadczy o błędach w diecie lub temperaturze.

Zawsze pytaj kogoś, kto się zna

Ten poradnik to dobry punkt wyjścia, ale nie zastąpi doświadczenia. Zwierzęta są różne, a wielu najważniejszych rzeczy można się nauczyć tylko od ludzi, którzy od lat hodują dany gatunek. Porozmawiaj z hodowcą, doświadczonym terrarystą lub weterynarzem, który zna gady i płazy, zanim kupisz zwierzę - i ponownie, gdy coś wygląda niepokojąco.